

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i09.015>

PRAGMATIC AND RATIONAL APPROACHES IN QATAR’S FOREIGN POLICY

Toshtemirov Oyatillo Rasuljon o‘g‘li

PhD Student, Tashkent State University of Oriental Studies

ORCID: 0009-0003-8375-4827

Email: oyatilloibnrasul@gmail.com

Abstract. This article examines the pragmatic and rational approaches underlying Qatar’s foreign policy and their role in strengthening the country’s regional and international position. Although Qatar is a relatively small state in terms of territory, population, and military capabilities, it has developed considerable diplomatic influence in the Middle East and beyond. Its foreign policy relies on multi-vector diplomacy, strategic balancing, energy resources, mediation, economic partnerships, and soft-power instruments. The article analyzes Qatar’s relations with the United States, Iran, Türkiye, and the Gulf Cooperation Council states from the perspective of pragmatic foreign policy. The 2017 Gulf diplomatic crisis is also examined as an important example of Qatar’s rational and adaptive foreign policy behavior. The study argues that Qatar’s foreign policy is primarily driven by the pursuit of national interests, security, economic sustainability, and international influence rather than by dependence on a single alliance or ideological orientation.

Keywords: Qatar, foreign policy, pragmatism, rationalism, small state, strategic balancing, soft power, mediation diplomacy, Persian Gulf, energy, national interests, diplomatic crisis.

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qatar davlatining tashqi siyosatida shakllangan pragmatik va ratsional yondashuvlarning mazmun-mohiyati hamda ularning mamlakatning xalqaro va mintaqaviy siyosatdagi mavqeini mustahkamlashdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Qatar geografik hududi, aholisi va harbiy salohiyati jihatidan nisbatan kichik davlat bo‘lishiga qaramay, Yaqin Sharq va xalqaro munosabatlarda sezilarli diplomatik ta’sirga ega davlatlardan biriga aylangan. Bunda ko‘p vektorli tashqi siyosat, strategik muvozanatni saqlash, energetik resurslardan samarali foydalanish, vositachilik diplomatiyasi, iqtisodiy hamkorlik va “yumshoq kuch” instrumentlaridan foydalanish muhim rol o‘ynaydi. Maqolada Qatar–AQSh, Qatar–Eron, Qatar–Turkiya va Qatar–Fors ko‘rfazi davlatlari o‘rtasidagi munosabatlar pragmatik yondashuv nuqtayi nazaridan ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, 2017-yildagi Qatar diplomatik inqirozi mamlakat tashqi siyosatining ratsional va moslashuvchan xususiyatlarini namoyon etgan muhim voqea sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari Qatar

tashqi siyosati mafkuraviy yoki bir tomonlama ittifoqqa emas, balki milliy manfaatlarni maksimal darajada ta'minlashga qaratilgan strategik muvozanatga asoslanishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Qatar, tashqi siyosat, pragmatizm, ratsionalizm, kichik davlat, strategik muvozanat, yumshoq kuch, vositachilik diplomatiyasi, Fors ko'rfazi, energetika, milliy manfaat, diplomatik inqiroz.

Kirish. XXI asr xalqaro munosabatlar tizimida kichik davlatlarning tashqi siyosiy faolligi tobora ortib bormoqda. Globallashuv, iqtisodiy o'zaro bog'liqlik, xalqaro tashkilotlar faoliyatining kuchayishi hamda diplomatik vositalarning xilma-xilligi kichik davlatlarga an'anaviy harbiy salohiyatidan tashqari instrumentlar orqali ham xalqaro siyosatda ta'sir ko'rsatish imkonini bermoqda. Qatar ana shunday davlatlardan biri sifatida alohida e'tiborga loyiqdir.

Qatar hududiy va demografik jihatdan kichik davlat bo'lishiga qaramay, katta energetik resurslarga, yuqori moliyaviy imkoniyatlarga va faol diplomatik siyosatga ega. Mamlakatning tashqi siyosati, ayniqsa, 1990-yillardan boshlab an'anaviy Fors ko'rfazi davlatlari diplomatiyasidan farq qiluvchi faol va ko'p yo'nalishli xarakter kasb etdi. Qatar bir vaqtning o'zida AQSh bilan strategik va xavfsizlik aloqalarini rivojlantirib, Eron bilan ham muloqotni saqlab qoldi, Turkiya bilan yaqin hamkorlikni kuchaytirdi va boshqa mintaqaviy hamda global kuchlar bilan iqtisodiy aloqalarni kengaytirdi.

Qatar tashqi siyosatining muhim jihatlaridan biri uning qarama-qarshi tomonlar o'rtasida vositachi sifatida faoliyat yuritishidir. Qatar hukumati o'zining tashqi siyosiy ustuvorliklari qatorida nizolarni tinch yo'l bilan hal etish va tomonlar o'rtasida vositachilik qilishni alohida ta'kidlaydi.

Shu nuqtayi nazardan, Qatar tashqi siyosatini pragmatizm va ratsionalizm kategoriyalari asosida o'rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda xalqaro munosabatlar nazariyasining realizm, neorealizm, kichik davlatlar diplomatiyasi va "yumshoq kuch" konsepsiyalaridan foydalanildi. Shuningdek, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, tarixiy-mantiqiy tahlil va kontent-tahlil metodlari qo'llanildi.

Qatar tashqi siyosatining rivojlanish dinamikasini aniqlash maqsadida mamlakatning rasmiy tashqi siyosiy hujjatlari, Qatar National Vision 2030 dasturi, ilmiy maqolalar va xalqaro munosabatlar bo'yicha tadqiqotlar tahlil qilindi.

Qatar tashqi siyosatining shakllanish omillari

Qatar tashqi siyosatining o'ziga xosligi, avvalo, mamlakatning geosiyosiy va geoiqtisodiy xususiyatlari bilan bog'liq. Qatar Arabiston yarimorolining sharqiy qismida joylashgan bo'lib, Saudiya Arabistoni bilan quruqlik chegarasiga ega va Fors ko'rfazining strategik hududida joylashgan.

Mamlakatning hududi va aholisi nisbatan kichik bo'lsa-da, tabiiy gaz zaxiralari va suyultirilgan tabiiy gaz (LNG) eksporti Qatar iqtisodiyotining xalqaro ahamiyatini sezilarli darajada oshirgan. Shu sababli energetik resurslar Qatar tashqi siyosatining iqtisodiy asosi sifatida namoyon bo'ladi.

Qatar National Vision 2030 mamlakatni barqaror rivojlanadigan, iqtisodiy jihatdan raqobatbardosh va xalqaro hamkorlikda faol ishtirok etadigan davlatga aylantirishni ko‘zda tutadi. Mazkur strategiya inson, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik rivojlanish kabi to‘rtta asosiy ustunga tayanadi.

Demak, tashqi siyosatni faqat xavfsizlik masalalari bilan bog‘lash Qatar misolida yetarli emas. Tashqi siyosat iqtisodiy diversifikatsiya, investitsiyalarni jalb qilish, energetik eksport bozorlarini kengaytirish va mamlakatning xalqaro nufuzini oshirish bilan chambarchas bog‘langan.

Pragmatik yondashuvning mazmuni

Pragmatik tashqi siyosat davlatning mavjud imkoniyatlari, manfaatlari va real sharoitlarini hisobga olgan holda eng maqbul qarorlarni tanlashni anglatadi. Qatar tashqi siyosatida bunday yondashuv yaqqol ko‘zga tashlanadi.

Qatar uchun asosiy muammo kichik davlat sifatida mintaqadagi Saudiya Arabistoni, Eron va boshqa yirik geosiyosiy markazlar bilan bir makonda mavjud bo‘lishidir. Shuning uchun Doha tashqi siyosatida yagona kuch markaziga to‘liq bog‘lanib qolishdan ko‘ra, turli davlatlar bilan bir vaqtning o‘zida munosabatlarni rivojlantirish strategiyasi shakllangan.

Mazkur strategiyani **“ko‘p vektorli muvozanat siyosati”** sifatida tavsiflash mumkin.

Masalan, Qatar AQSh bilan yaqin xavfsizlik aloqalariga ega bo‘lsa-da, Eron bilan ham diplomatik va iqtisodiy munosabatlarni saqlab keladi. Shu bilan birga, Turkiya bilan harbiy va iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirgan. Ilmiy tadqiqotlarda ham Qatar AQSh, Turkiya, Eron va boshqa davlatlar bilan aloqalarni diversifikatsiya qilgani uning 2017-yilgi inqiroz sharoitida tashqi bosimga bardosh berish imkoniyatini oshirgani qayd etiladi.

Bu holat Qatar tashqi siyosatida pragmatizmning muhim belgisi — **manfaatlar muvozanatini saqlash** tamoyili mavjudligini ko‘rsatadi.

Ratsional yondashuv va milliy manfaat

Ratsionalizm nuqtayi nazaridan davlat tashqi siyosiy qarorlarni mavjud xarajat va foydalarni hisobga olgan holda qabul qiluvchi asosiy aktor sifatida qaraladi. Qatar siyosatida ham xavfsizlik, iqtisodiy manfaat va xalqaro nufuzni maksimal darajada ta‘minlashga qaratilgan qarorlar ko‘plab tashqi siyosiy harakatlarning asosini tashkil etadi.

Qatar uchun harbiy qudratni keskin oshirish imkoniyati cheklanganligi sababli xavfsizlikni ta‘minlashning muqobil mexanizmlaridan foydalanish ratsional strategiya sifatida namoyon bo‘ladi. Bular qatoriga:

- yirik davlatlar bilan strategik hamkorlik;
- AQSh bilan xavfsizlik aloqalarini mustahkamlash;
- Turkiya bilan harbiy hamkorlik;
- Eron bilan muloqot kanallarini saqlash;
- xalqaro vositachilik faoliyatini kengaytirish;
- energetik resurslardan geoiqtisodiy vosita sifatida foydalanish;
- xalqaro tashkilotlardagi diplomatik faollik kiradi.

Shunday qilib, Qatar tashqi siyosatida “qattiq kuch”ning cheklangan imkoniyatlari “yumshoq kuch”, iqtisodiy imkoniyatlar va diplomatik kapital bilan qoplanadi.

Qatar va AQSh: xavfsizlik va strategik manfaatlar

Qatar–AQSh munosabatlari Doha tashqi siyosatidagi ratsional yondashuvning muhim ko‘rinishlaridan biridir. AQSh Qatar uchun xavfsizlik kafolati va strategik hamkor sifatida muhim bo‘lsa, Qatar AQSh uchun Yaqin Sharqdagi strategik hamkorlardan biridir.

Mazkur munosabatlarda o‘zaro manfaat tamoyili mavjud. Qatar AQSh bilan xavfsizlik va mudofaa sohasidagi hamkorlik orqali o‘zining strategik himoyalanganligini kuchaytirishga intiladi. AQSh esa Qatar hududidagi strategik infratuzilma va Doha bilan diplomatik aloqalar orqali mintaqadagi mavqeini mustahkamlaydi.

Biroq Qatar AQShga to‘liq bog‘lanib qolish siyosatini ham yuritmaydi. 2017-yilgi diplomatik inqiroz davomida AQSh siyosatidagi noaniqlik Qatar uchun tashqi xavfsizlikni diversifikatsiya qilish zarurligini kuchaytirgan. Tadqiqotchilar bu jarayon Qatarni boshqa xalqaro va mintaqaviy hamkorlar, xususan, Turkiya bilan aloqalarni kuchaytirishga undaganini ta’kidlaydi.

Bu holat Qatar tashqi siyosatining ratsional mohiyatini ko‘rsatadi: davlat bir ittifoqqa haddan tashqari bog‘lanib qolmasdan, xavfsizlik manfaatlarini bir nechta hamkorlar orqali ta’minlashga harakat qiladi.

Qatar–Eron munosabatlari: pragmatik muloqot

Qatar va Eron munosabatlari pragmatik tashqi siyosatning yana bir muhim ko‘rinishidir. Ikki davlat o‘rtasida siyosiy qarashlarda farqlar mavjud bo‘lishiga qaramay, Doha Tehron bilan diplomatik muloqotni uzmaslikka intilib keladi.

Buning muhim sabablaridan biri geografik yaqinlik va umumiy energetik manfaatlardir. Qatar va Eron Fors ko‘rfazidagi yirik gaz konining umumiy resurs bazasi bilan bog‘langan. Shu sababli ikki davlat o‘rtasidagi munosabatlarni butunlay qarama-qarshilikka aylantirish Qatar uchun iqtisodiy va strategik jihatdan maqbul emas.

Qatar shu bilan birga Eronning mintaqadagi siyosatini to‘liq qo‘llab-quvvatlovchi davlat sifatida ham namoyon bo‘lmaydi. Aksincha, Doha AQSh bilan strategik aloqalarni saqlagan holda Eron bilan muloqot qilishga harakat qiladi.

Bu siyosatni **“raqobat sharoitida kommunikatsiyani saqlash”** strategiyasi sifatida baholash mumkin.

Vositachilik diplomatiyasi – Qatar “yumshoq kuch”ining asosiy elementi

Qatar tashqi siyosatining eng muhim xususiyatlaridan biri vositachilik diplomatiyasidir. Qatar turli nizolarda tomonlar o‘rtasida aloqa o‘rnatish, muzokaralar uchun platforma yaratish va siyosiy kelishuvlarga erishishga ko‘maklashish orqali xalqaro diplomatik kapitalini oshirib kelmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda Qatar “doimiy vositachi” sifatida tavsiflangan. Jumladan, Livandagi siyosiy inqiroz bo‘yicha 2008-yilgi Doha kelishuvi, Darfur bo‘yicha muzokaralar hamda boshqa diplomatik tashabbuslar Qatar vositachilik siyosatining muhim misollaridir.

Qatar vositachilik siyosatidan faqat xalqaro tinchlikka hissa qo‘shish vositasi sifatida emas, balki o‘zining xalqaro siyosiy ahamiyatini oshirish instrumenti sifatida ham foydalanadi.

Kichik davlat uchun bu ayniqsa muhim. Chunki harbiy yoki demografik qudrat orqali global ta’sirga erishish imkoniyati cheklangan sharoitda diplomatik vositachilik xalqaro siyosiy kapital yaratadi.

Shu sababli Qatar tashqi siyosatida **“kichik davlat + vositachilik + iqtisodiy salohiyat + xalqaro hamkorlik”** kombinatsiyasi shakllangan.

2017-yilgi diplomatik inqiroz va Qatar strategiyasining sinovi

2017-yilda Saudiya Arabistoni, Birlashgan Arab Amirliklari, Bahrayn va Misr tomonidan Qatar bilan diplomatik va transport aloqalarining uzilishi Qatar tashqi siyosati uchun jiddiy sinov bo‘ldi.

Mazkur vaziyatda Qatar harbiy qarama-qarshilikka borish o‘rniga diplomatik, iqtisodiy va siyosiy vositalardan foydalanishga harakat qildi. Tadqiqotlarda Qatarning inqirozga dastlabki javobi qarshi blokada yoki harbiy eskalatsiya emas, balki dialog va vositachilikka chaqiriq bo‘lgani qayd etiladi.

Inqiroz Qatar tashqi siyosatidagi oldindan shakllangan hamkorlik tarmoqlarining ahamiyatini ham namoyon etdi. Energetik eksport, AQSh bilan xavfsizlik aloqalari, Turkiya bilan hamkorlik va Eron bilan mavjud iqtisodiy-diplomatik kanallar Qatar uchun muhim tayanch bo‘ldi.

Shunday qilib, 2017-yilgi inqiroz Qatar tashqi siyosatining moslashuvchanligini sinovdan o‘tkazgan bo‘lsa-da, ayni paytda Doha uchun tashqi aloqalarni diversifikatsiya qilishning strategik ahamiyatini yanada oshirdi.

Energetik resurslar va geoiqtisodiy pragmatizm

Qatar tashqi siyosatining ratsional asoslaridan yana biri energetik resurslardan samarali foydalanishdir. Tabiiy gaz Qatar iqtisodiy qudratining asosiy manbalaridan biri bo‘lib, mamlakatga xalqaro siyosatda o‘z manfaatlarini ilgari surish uchun katta imkoniyat yaratadi.

Energetik resurslar Qatar uchun uchta asosiy vazifani bajaradi:

Birinchidan, ular mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta‘minlaydi.

Ikkinchidan, energetik hamkorlik Qatarni yirik iqtisodiyotlar uchun muhim sherikka aylantiradi.

Uchinchidan, energetik aloqalar mamlakatning diplomatik manevr imkoniyatlarini kengaytiradi.

Yevropa Parlamentining 2026-yildagi tahlilida ham Qatar gaz eksportchisi sifatidagi mavqeidan geosiyosiy beqarorlik sharoitida o‘z xalqaro ta‘sirini oshirish va mintaqaviy kuchlar bilan muvozanatni saqlashda foydalanayotgani qayd etiladi.

Demak, Qatar energetik boyliklarini faqat iqtisodiy daromad manbai sifatida emas, balki uzoq muddatli tashqi siyosiy strategiya tarkibiy qismi sifatida ham qo‘llaydi.

Qatar tashqi siyosatida “yumshoq kuch”

Qatar tashqi siyosatida “yumshoq kuch” alohida o‘rin egallaydi. Bu jarayonda xalqaro ommaviy axborot vositalari, sport diplomatiyasi, gumanitar yordam, xalqaro investitsiyalar va ta‘lim loyihalari muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Qatar o‘zining xalqaro imijini faqat davlatlararo diplomatik munosabatlar orqali emas, balki xalqaro jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy aloqalar orqali ham shakllantiradi. Ilmiy tadqiqotlarda Qatar “yumshoq kuch” siyosati kichik davlatning xalqaro ta‘sirini kengaytiruvchi mexanizm sifatida baholangan.

Sport diplomatiyasi ham shu strategiyaning bir qismidir. Yirik xalqaro sport tadbirlarini qabul qilish Qatarni global jamoatchilikka tanitish, turizm va investitsiyalarni rivojlantirish hamda mamlakatning xalqaro brendini mustahkamlash imkonini beradi.

Bu jarayon Qatar National Vision 2030 doirasidagi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish maqsadlari bilan ham bog‘liq.

Qatar tashqi siyosatining asosiy pragmatik mexanizmlari

Qatar tajribasi asosida mamlakat tashqi siyosatidagi pragmatik va ratsional yondashuvlarni quyidagi mexanizmlar orqali umumlashtirish mumkin:

Mexanizm	Asosiy maqsad
Ko‘p vektorli diplomatiya	Bir tomonlama qaramlikni kamaytirish
Strategik muvozanat	AQSh, Eron, Turkiya va boshqa kuchlar o‘rtasida manfaatlar muvozanatini saqlash
Vositachilik	Xalqaro diplomatik kapitalni oshirish
Energetik diplomatiya	Iqtisodiy va geosiyosiy ta’sirni kuchaytirish
Yumshoq kuch	Xalqaro imij va siyosiy ta’sirni oshirish
Iqtisodiy diversifikatsiya	Uzoq muddatli iqtisodiy xavfsizlik
Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik	Xalqaro legitimlikni mustahkamlash
Harbiy hamkorlik	Milliy xavfsizlikni ta’minlash

Mazkur mexanizmlarning bir-birini to‘ldirishi Qatar tashqi siyosatining kompleks xarakterini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Al-Eshaq, S. (2022). The ‘David’ in a Divided Gulf: Qatar's Foreign Policy and the 2017 Gulf Crisis. *Middle East Policy*, 29.
2. Al-Horr, A. M., Tok, M. E., & Gagoshidze, T. (2019). Rethinking Soft Power in the Post-Blockade Times: The Case of Qatar. *Digest of Middle East Studies*.
3. Aljassar, N., & Rosenson, B. (2022). The US Impact on Qatar's Foreign Policy During the Gulf Crisis. *Middle East Policy*, 29, 71–81.
4. Coates Ulrichsen, K. (2020). *Qatar and the Gulf Crisis*. Oxford University Press.
5. Kamrava, M. (2013). *Qatar: Small State, Big Politics*. Cornell University Press.
6. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.
7. Qatar Government Communications Office. Foreign Policy.
8. State of Qatar. *Qatar National Vision 2030*. Amiri Diwan.
9. State of Qatar, Ministry of Foreign Affairs. International Cooperation and Foreign Policy.
10. Wisdorff, A. (2026). *Qatar's Foreign Policy*. European Parliamentary Research Service.